

## РОЗДІЛ І

### ВАЖЛИВІ ЗДОБУТКИ Д.ЧИЖЕВСЬКОГО В ДОСЛІДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

Звертаючися до дослідницьких студій Дмитра Чижевського стосовно української культури важко визначити, що саме вважати найважливішими здобутками в цій дільниці його творчої спадщини. Адже його нариси, в яких йдеться про видатних українських діячів ХХ ст. (наприклад, М.Грушевського, М.Драгоманова, В.Вернадського, Ю.Клена, В.Липинського) мають не меншу вартість ніж скажімо дослідження, присвячені визначними постатями ХІХ ст. (Т.Шевченко, М.Гоголю, П.Кулішу) або персоналіям ХVІ-ХVІІІ ст. (І.Вишенському, Ф.Прокоповичу, І.Величковському, Г.Сковороді). Не можна оминати і праці в яких він розглядає певні напрямки чи явища українського духовного життя наприклад, "Сімнадцяте століття в духовній історії України", "З історії української науки (українські медики 18-го віку)", "Значіння Харківського університету в українському духовному житті", "Історія української літератури: Від початків до доби реалізму" та інші.

Окреме коло складають його дослідницькі студії історико-філософського процесу в Україні. Українська філософія, що є однією із складових української культури, має свою особливість - їй притаманна певна "горизонтальність" у розвитку, а звідси для українського філософського мислення, над дослідженням якого майже півстоліття працював Д.Чижевський, характерна деяка слабкість фахової філософської літератури, але, натомість, глибинна "філософічність" усієї культури.

Однак, ця "горизонтальність" не завадила Д.Чижевському зробити першу систематизацію історико-філософського процесу в Україні і проаналізувати особливості вітчизняної філософської думки, виокремивши таким чином українську філософію як своєрідну і неповторну ланку в національній культурі (започаткували цей процес К.Ганкевич та В.Щурат).

Проте слід зазначити, що концептуальний підхід Д.Чижевського до систематизації філософської думки в Україні має деякі недоліки. Наприклад, роблячи націю суверенним суб'єктом філософії, вчений вважає, що в культурі будь-якого народу вартим уваги є лише той період його історичного розвитку, коли культура цього народу репрезентує поступ світової думки. Такий підхід повинен виключити зі сфери позитивного філософського дослідження цілий ряд націй, серед яких і українську, через які ще не пройшла "магістральна лінія світової філософії" і які ще чекають на свого "великого філософа", котрий утворив би синтезу загальносвітового значення. Крім того узагальнюючи історико-філософські праці Д.Чижевського мають певні суперечності між теоретичною частиною та практичним викладом. Так у вступній частині "Нарисів з історії філософії на Україні" Д.Чижевський подає теоретичні засади свого концептуального підходу до історико-філософського процесу у яких історія філософії розглядається як однолінійний спрямований прогресивний процес пізнання абсолютної істини, не враховуючи при цьому культурологічного підходу. Однак пізніше вчений сам відходить від запропонованої ним схеми і включає до своєї праці М.Гоголя, П.Куліша, М.Костомарова та інших діячів української культури розгляд яких в контексті історико-філософського процесу в Україні можливий лише з огляду культури. Ці "внутрішні протиріччя" напевно відбивають вагання Д.Чижевського між певною вже існуючою традицією і пошуком нових шляхів у розумінні розвитку історії філософії, принаймні у східнослов'янських народів.

В історико-філософській концепції Д.Чижевського вагоме значення має визначення типових рис українського національного характеру і світогляду, які, на думку вченого, накладають значний відбиток на "філософічну творчість представників даної нації". Для дослідження цих важливих чинників Д.Чижевський пропонує кілька шляхів (див. "Філософія на Україні", "Нариси з історії філософії на Україні", "До характерології слов'ян. Українці"), серед яких, на мою думку, найбільш вдалими є характеристика найвизначніших для даного народу епох та аналіз творчої спадщини його видатних представників. І хоча намагання виявити і описати характер будь-якої нації є завданням дуже важким й можливо навіть марним (недаремно Д.Чижевський ставився дуже обережно до власних спроб), проте, запропонований вченим методологічний підхід, вважаю можна застосувати й при аналізі формування філософського мислення в Україні, розвиток та становлення якого розглядав в своїх дослідницьких студіях Д.Чижевський.

Отож, перший параграф цього розділу присвячено характеристиці доби Бароко, яка вагомо вплинула на всі ланки українського духовного життя і яку Чижевський виокремлював як один з найбільш важливих періодів українського історичного розвитку (див. "Нариси з історії філософії на Україні", "Поза межами краси", "До проблеми бароко", "Сімнадцяте сторіччя в духовній історії України" тощо). При цьому вчений ніяким чином не зменшував значення інших історичних часів, що також впливали на культурний розвиток в Україні. Проте оскільки ця доба мала важливе значення для нашої культури то, на мій погляд, було б доречним, дати ґрунтовну характеристику поглядів хоча б одного з її найбільш визначних представників. Тому другий параграф я присвячую інтерпретації та осмисленню філософських поглядів Г.С.Сковороди в працях Д.Чижевського. Адже Г.Сковорода не тільки видатний діяч доби Бароко, він, за визначенням самого Чижевського, є центральною постаттю усієї нашої культури (див. "Філософія Г.С.Сковороди"), отож, не дивно, що його особистість так приваблювала вченого.

Подальше дослідження та аналіз творчої спадщини яскравих представників української культури - М.Гоголя, П.Куліша, П.Юркевича дають Д.Чижевському підстави сформулювати тезу про "філософію серця", яка "притаманна українській філософській думці" (див. "Нариси з історії філософії на Україні", "Праця в галузі філософії", "Куліш - український філософ серця" тощо). Розгляду цієї, на мою думку, досить важливої проблеми в українській культурі присвячено третій параграф цього розділу.